

eiste dat zij haar tweede gezicht toonde en alle maskers aflegde. Geestig en met smaak wilde Ter Braak de mensen vermaken en zijn spel slaagde ten volle. Zijn ware geestigheid pleitte echter voor een Geest die oneindig meer is dan een orgaan. En Van Heugten meende dat de dolende ridder deze, zijn graal, alleen niet vindt omdat hij niet de juiste vraag wist te stellen: naar het ware gezicht der dingen, naar een objectieve Waarheid.

Het volgende jaar kwam het heeral van Ter Braak ter sprake.¹⁶ Daarin ontbreekt alle mystiek en valt geen trekje engelenvleugel te bespeuren. Loopt zo'n wereld niet uit op een puriteinse zondagmiddag? Kan er geen tegenspraak bestaan tussen scherpzinnigheid en diepzinnigheid? Het ideaal van Menno Ter Braak lijkt nog het meest op dat van de ongebondenheid van de brahmaan. In 1937 bood Van Heugten een overzicht van de Nederlandse letteren van de afgelopen vijf jaren, dus van vóór de windstille: de Jongeren hadden de veertig bereikt.¹⁷ *Forum* was in 1935 uitgewerkt, had zijn kwaad gedaan. De geestdrift was tot cynisme vergaan. Geest en verbeelding waren veelal verbleekt, het volkse was nu helemaal naar de marge van het nationalisme of zelfs van het nationaalsozialisme verwezen. 'De Hollander verstart liever in zijn ideaal dan dat hij dit ideaal bij tijd en wijle weet prijs te geven'. Behalve in de lyrische poëzie van dichters als Aafjes, Achterberg, Pierre Kemp, Vasalis kondigden zich geen bijzondere nieuwe talenten meer aan.

In 1939 schreef Van Heugten zijn laatste stuk tegen Menno Ter Braak, die 'pontifex van het intellect', rasschrijver, christen zonder christendom, aan wie Marsman een prachtig boek had gewijd, maar van zuiver nietzschiaanse inspiratie: 'De Hollandse hypertrophie van het vernuft viert hoogtij en het nazidom kijkt glimlachend toe'.¹⁸ In de oorlog 'zullen allerlei redelijkheidsphilosophieën, alle pantheïstische dromerijen, alle theorieën die zich achter de menselijke waardigheid verschansten versagen'.¹⁹

¹⁶ J. Van Heugten, 'Het heeral van Ter Braak', *Boekenschouw* 30 (1936) pp. 97-101.

¹⁷ J. Van Heugten, 'Verleden en toekomst', *Boekenschouw* 31 (1937) pp. 241-245.

¹⁸ J. Van Heugten, 'Leeuw en tijger op de thee', *Boekenschouw* 33 (1939) pp. 1-5.

¹⁹ J. Van Heugten, 'Bezinning op het Evangelie', *Boekenschouw* 34 (1940) pp. 49-52.

Vitalisme, een wisselterrein

De onbevangen gedrevenheid van de vroeg-twintigste-eeuwse culturele vernieuwingsbeweging had een zekere neiging over de rand te gaan. Inderdaad kwam een aantal katholieke schrijvers in fascistisch vaarwater. Van Heugten had al rond 1934 bij zijn studentenvereniging problemen met Verdinaso en de groot-Nederlandse gedachte. Maar een diepere brand woedde onder de schrijvers. Rond de tijdschriften *Roeping*, *De Gemeenschap*, *De Paal* en *De Valbijl* klonterde vanouds ook onder katholieken het vitalisme. Hoogste levensdrift in uiterste koelheid – een mogelijke definitie – gaat haar hoofdweg naar een abstracte opvatting van zuiver leven, de roes van een ontmaskerde waarheid, de aristocratische ongebondenheid, helemaal onafhankelijk van de horde die de mensheid